

COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistematiik Bir Derleme - II

HAZİRAN - ARALIK 2020

sgddakademi.org.tr

**Sığınmacılar ve
Göçmenlerle
Dayanışma Derneği**

SGDD Göç Akademisi

Kaynağın adı:

**COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistematik Bir Derleme - II
(Haziran-Aralık 2020)**

SGDD-ASAM tarafından hazırlanan bu raporun tüm hakları saklıdır. Telif hakkı SGDD-ASAM'a aittir. Raporda yer alan yazı, makale, fotoğraf, grafik ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakları sadece SGDD-ASAM'a aittir. Bununla birlikte, kaynağın belirtilmesi koşuluyla, bu yayınlardan kısa alıntılar izinsiz biçimde çoğaltılabilir. Çoğaltma, çeviri, işleme hakları için başvuru "Birlik Mah. Katar Cad. No: 11 Çankaya / Ankara" adresine yapılmalı veya e-posta ile info@sgdd-asam.org adresi üzerinden iletilmelidir.

Eylül, 2021

Hazırlayanlar:

Anastasiya Stelmakh, Deniz Küçükşen, Utku Akman

Katkı Sunanlar:

Ayşegül Yalçın Eriş, İbrahim Vurgun Kavlak, Nehir Gök Sayın

Grafik Tasarım:

Kaan Aksulu

İngilizce Aslından Çeviren:

Ömer Anıl Toros, Utku Akman

Parayla satılmaz.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

Ağustos 2021

Adres: Birlik Mah. Katar Cad. No: 11 Çankaya / Ankara

Telefon: +90 312 427 55 83

+90 312 212 60 12

Web: <https://sgdd.org.tr/>

E-mail: sgdd@sgdd.org.tr

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) Göç Akademisi Hakkında

“Pratikten teoriye göç”

Türkiye, coğrafi konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. 2011 sonrası Suriye’den gelen kitlesel göç akınıyla birlikte Türkiye’de resmi rakamlara göre 2021 yılı itibarıyla 3.705.109 Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli bulunmaktadır.* Başta Türkiye olmak üzere, günümüzde küresel ölçekte milyonlarca insanı etkileyen en önemli olgulardan birisi olan göç üzerine yürütülen çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmakta ve alanda birçok aktör uygulama ve bilgi üretimi anlamında aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Bu bağlamda bağımsız, tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak göç alanında aktif olarak yer alan SGDD-ASAM, 1995’ten bu yana sığınmacı

ve göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimleri, psiko-sosyal iyilik halleri ve sosyal yaşama uyum konusunda destek verme amacıyla Türkiye’de 40’tan fazla ilde çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Atina ve Brüksel temsilcilikleri açarak uluslararası alanda da faaliyet göstermeye başlayan SGDD-ASAM, Türkiye dışında yaşayan sığınmacı ve göçmenlere destek vermeyi hedeflemektedir. SGDD-ASAM olarak; Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kuruluşlarının yanı sıra, iş birliği protokollerimiz bulunan devlet kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon içinde, sığınmacı ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlara çözümler üretmek, temel ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmak, temel hak ve hizmet erişimlerine destek sağlamak üzere çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

* <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Her geçen gün daha fazla önem kazanan göç alanına ilişkin pratiğin teoriye aktarılması ihtiyacından hareketle, çeyrek asıra varan saha deneyimi ile SGDD-ASAM, kuruluş yıldönümü olan, 22 Aralık 2019'da SGDD Göç Akademisi'ni kurmuştur. Ankara'da kurulan Akademi, SGDD-ASAM'ın uzun yıllar saha-da edindiği bilgi ve tecrübe kullanılarak, göç konusundaki bilimsel bilginin üretimine, yaygınlaştırılmasına ve pratik ile teorik bilginin bütünleşmesi ve dönüştürülmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

SGDD Göç Akademisi, göç alanında çalışan tüm aktörler arasında bir diyalog platformu oluşturmak, Türkiye ve Dünya yazınına katkıda bulunmak, akademik bilgi paylaşımını güçlendirmek, alandaki nitelikli bilimsel çalışmalarını desteklemek amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Göç çalışmalarına katkıda bulunma ve Türkiye'deki göç tartışmalarını, küresel ölçekte devam eden ilgili ve güncel tartışmalar ve araştırmalar ile buluşturma motivasyonundan hareketle, 2020 yılından itibaren SGDD

Göç Akademisi bünyesinde, dergi, seminer programları, göç kütüphanesi, araştırma bursları, paneller ve konferanslar gibi çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

İçindekiler Tablosu

Giriş.....	8
1.Analiz Edilen Raporların Metodolojileri ve Örneklem Özellikleri Hakkında Bilgiler	10
2.İncelenen Raporların Temel Bulguları	15
2.1.COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim.....	15
2.2.Sağlık Hizmetlerine Erişim	18
2.3.Uzaktan Eğitime Erişim	19
2.4.Geçim Kaynakları	20
2.5.Temel İhtiyaçlara Erişim.....	23
2.6.Koruma	24
3.Sonuç.....	27
Kaynakça	29

Şekiller Listesi

Şekil 1. Mültecilerin COVID-19'a İlişkin Temel Bilgi Kaynakları	17
Şekil 2. Pandemi Sürecinde Mültecilerin Karşılaştığı Sosyo Ekonomik Problemler	21
Şekil 3. Pandemi Sürecinde Mültecilerin Mental Sağlık Durumlarına Etki Eden Faktörler ..	25

Tablolar Listesi

Tablo 1. Haziran-Aralık 2020 arasında yayınlanmış raporlarla ilgili genel bilgiler.....	12
--	-----------

Kısaltmalar

SGDD-ASAM	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants
BM	Birleşmiş Milletler
DDD	Dünya Doktorları Derneği
MMC	Mixed Migration Center
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SUY	Sosyal Uyum Yardımı Programı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı Programı
TRCS	Turkish Red Crescent Society /Türk Kızılay
UNHCR	The United Nations High Commissioner for Refugees/ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
WFP	World Food Programme /Dünya Gıda Programı

Giriş

COVID-19 dünya üzerindeki milyonlarca yaşamı etkilemeye devam ediyor. Pandeminin başlıca etkileri sadece ciddi sağlık sorunları yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda hayatın pek çok alanında telafisi mümkün olmayan sorunlar doğuruyor. Her ne kadar sonuçlarıyla umut veren başarılı aşilar geliştirilmiş olsa da aşiların dağıtım ve uygulama süreçleri pandeminin geleceğine dair farklı soruları beraberinde getirmiş görünüyor. Dahası, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) “mültecilerin aşilama programlarına dahil edilmesinin” öneminin altını çizerken (Sköld, 2021)¹, bu alanda dünyada mevcut olan uygulamaların henüz yaygın olmadığı görülüyor. Bu durum bizlere pandemi sürecinde mültecilerin hala en dezavantajlı gruplardan biri olduğunu hatırlatmaktadır.

Türkiye’de, Haziran 2021 itibarıyla, 5 milyondan fazla doğrulanmış COVID-19 vakası bulunmaktadır (WHO, 2021)². Aşı programı etkin bir şekilde başlatılırken, Türkiye’deki

mültecilerin gelecekte bu programın bir parçası olup olmayacağı hala bilinmemektedir. Bu sebeple, pandemi süresince mültecilerin durumlarının düzenli olarak değerlendirilmesi onlara gerekli hizmet ve yardımı sağlamak açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, SGDD-ASAM, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bu alandaki diğer paydaşlar COVID-19 pandemisinin mülteciler üzerindeki etkisini değerlendirmek için Türkiye’deki mültecilerle yürütülen saha çalışmaları ışığında önemli raporlar, analizler ve politika önerileri yayımlamaktadır. Bu çerçevede, SGDD Göç Akademisi, Nisan - Haziran 2020 arasında yayımlanan pandeminin mülteciler üzerindeki etkisini analiz eden çeşitli raporların sahadaki genel durumu ortaya çıkarmak için karşılaştırmalı olarak analiz edildiği Sistematik İncelemeler serisinin ilk sayısını Ekim 2020’de yayımladı. Haziran - Aralık 2020 arasında çeşitli kuruluşlarca yayımlanan çalışmaların analiz edildiği bu rapor ise ilk raporumuzun devamı niteliğindedir.

¹ <https://www.unhcr.org/neu/51787-unhcr-calls-for-inclusion-of-refugees-in-vaccination-plans.html#:~:text=As%20COVID%2D19%20vaccines%20start,included%20in%20national%20vaccination%20strategies.>

² <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>

Türkiye’de yapılan saha çalışmalarına dayalı bazı çalışmaları incelediğimiz bu rapor seçkisinin pandemi süresince Türkiye’de bulunan mültecilerin durumları hakkında genel bir resim vermesi açısından yeterli olduğuna inanıyoruz.

Bu sistematik incelemede, çeşitli kuruluşlar tarafından yürütülmüş COVID-19 pandemisinin mülteciler üzerindeki etkisini değerlendiren 7 çalışmayı analiz ediyoruz. Bu kuruluşlar Dünya Gıda Programı (WFP), Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, Mixed Migration Centre-MMC, Türk Kızılay (TRSC), Inter Agency Coordination-UNHCR, İzmir’de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği ve Dünya Doktorları Derneği’dir (DDD). Çalışmaların metodolojik özelliklerine dair kısa bir genel değerlendirmeden sonra raporların temel bulguları **“COVID-19’a İlişkin Bilgiye Erişim”, “Sağlık Hizmetlerine Erişim”, “Uzaktan Eğitim Erişim”, “Geçim Kaynakları”, “Temel İhtiyaçlara Erişim”** ve **“Koruma”** başlıkları

altında incelenmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, pandemi sürecinde Türkiye’de bulunan mültecilerin genel durumlarını anlamak, mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak ve daha sonraki çalışmaları tasarlamak açısından dikkate alınması gereken önemli konuları belirlemek amacıyla alanda yürütülen çalışmalara ilişkin sistematik ve karşılaştırmalı bir inceleme ortaya koymaktır.

1. Analiz Edilen Raporların Metodolojileri ve Örneklem Özellikleri Hakkında Bilgiler

Bu bölümde, çalışmaların yürütülmesine ilişkin olarak ilgili örneklem özellikleri, örneklem büyüklükleri ve kullanılan teknikler gibi analiz edilen raporların metodolojik özelliklerine genel bir bakış sunuyoruz. İlgili bilgilere Tablo 1'den ulaşılabilir.

WFP (2020) tarafından yayımlanan çalışmada panel anketler kullanılmaktadır. Rapora göre, Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Boynuyoğun, Yayladağı ve Elbeyli'deki Geçici Barınma Merkezlerinde yaşayan 267 mülteci 1.tura katılırken, 2. turda ise ilk turun da katılımcısı olan 255 katılımcı yer almıştır. Ek olarak, katılımcıların seçiminde, “seçkisiz (rastlantısal) örnekleme”nin tercih edilen yöntem olduğu belirtilmiştir (ss. 6-7).

Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği (2020)³ tarafından yapılan çalışmanın ör-

neklemi İzmir'in Konak, Karabağlar, Bornova, Buca'dan oluşan farklı bölgelerinde yaşayan 100 mülteci işçiden oluşmaktadır. Çalışmada 68 erkek ve 32 kadın katılımcı bulunmaktadır. Çalışma, 'yüz yüze görüşme' ve 'telefon görüşmeleri' yoluyla gerçekleştirilen anket yöntemine dayanmaktadır. Bununla birlikte raporda 6 işçiyle yapılan görüşmelerin detayları da bulunmaktadır⁴.

Mixed Migration Centre-Verduijn (2020) tarafından kaleme alınan çalışmada (briefing paper) tercih edilen metodoloji 'yarı yapılandırılmış görüşmeler' dir. Görüşmelerin Ankara, Van, Eskişehir, Konya, Kayseri, Erzurum, Yalova ve İstanbul'dan 11 kişi ile yapıldığı belirtilmektedir (8'i erkek ve 3'ü kadın olmak üzere). Katılımcıların yaşları 34 ile 59 arasında değişmektedir (s.3).

³ Bu raporda sayfa numaraları kullanılmamıştır.

⁴ Burada, bazı çalışmalarda 'anket' kullanımının mutlaka nicel analiz tekniklerinin kullanımına işaret etmediğini belirtmek önemlidir. Bu rapor özelinde, 'anket' sonuçlarının açıklayıcı (descriptive) bir şekilde sunulduğunu belirtmek daha doğrudur. Metodoloji ile ilgili daha fazla ayrıntı için bkz. Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği (2020)

Türk Kızılay (2020) tarafından yürütülen çalışmada 1848'si Suriyeli ve 97'si farklı ülke menşeli olmak üzere yerel halk ve mültecilerden oluşan 3840 katılımcı yer almaktadır. Rapor anket sorularının öncelikli olarak Türk Kızılay'ın sosyal medya kanalları ve telefon görüşmeleri aracılığıyla katılımcılara ulaştırıldığını belirtmektedir. Ek olarak, Türk Kızılay'ın 16 Toplum Merkezi'nde odak gruplarıyla birlikte 'çevrim içi görüşmeler' gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, pandeminin yerel halk ve mülteciler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde hem nitel hem de nicel analize dayanmaktadır (s.12).

Inter-Agency Coordination-UNHCR (2020) tarafından hazırlanan rapor, telefon aracılığıyla gerçekleştirilen 1020 mülteci katılımcıdan oluşan bir anket tasarımına dayanmaktadır. Katılımcıların menşe ülkelerine ilişkin olarak, 774'ünün Suriyeli, 72'sinin Afgan, 38'inin İranlı ve 18'nin ise diğer ülkelerden olduğu belirtilmiştir. Suriyeli katılımcıların yarısını kadınların oluşturduğu ifade edilmiştir. Iraklı erkek mülteciler % 53'ü oluştururken, aynı oran Afgan katılımcılar arasında % 64 olarak görülmektedir. Ayrıca rapor, katılımcıların seçiminin 'seçkisiz (rastlantısal) örnekleme' yoluyla yapıldığını ve örneklemin 'temsili' nitelikte olduğunu ifade etmektedir (ss. 5-6).

İzmir'de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (2020) tarafından yayımlanan rapor İzmir'de yaşayan 300 katılımcı ile gerçekleştirilen anket yöntemini kullanmaktadır. Çalışmanın ana odağını kadın ve kız çocuklarının oluşturduğu düşünüldüğünde, toplam

katılımcıların 268'i kadındır. Ayrıca 12 kadından oluşan bir odak grup çalışması yapıldığı ve odak grup sorularının anket soruları ile uyumlu olduğu belirtilmiştir (ss. 13-16).

DDD (2020) tarafından hazırlanan raporda ana veri toplama yöntemi 'açık ve kapalı uçlu sorulardan' oluşan 'yarı yapılandırılmış görüşmeler'dir. Rapor 'küme örnekleme yöntemi'nin tercih edildiğini ve DDD'nin hizmet verdiği Antakya, İzmir ve İstanbul illerinde kayıtlı yararlanıcılardan oluşan 'evren'den 'rastgele seçim' uygulandığını belirtmektedir. Buna ek olarak çalışma, katılımcılardan gelen nitel verilerin analizi için 'Tematik Analiz'den yararlanmaktadır. Örneklemin temel özellikleri ile ilgili olarak rapor 123 kişinin araştırmaya katıldığını belirtmektedir. Bu kişilerin 47'si Antakya'dan, 40'ı İstanbul'dan, 36'sı İzmir'den katılmıştır. Katılımcıların % 52'sini erkekler, % 48'ini kadınlar oluşturmaktadır. Buna göre, raporda üç farklı şehirden katılan katılımcılar arasında cinsiyet dağılımının mümkün olduğunca eşit tutulmaya çalışıldığı görülmektedir (ss. 5-7).

İncelenen çalışmaların metodolojik özellikleri bağlamında Türk Kızılay (2020) ve Inter-Agency Coordination- UNCHR (2020) tarafından yürütülen çalışmaların diğer çalışmalara göre en fazla mülteci katılımcıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca belirtilebilir ki bu kuruluşların örgütsel kapasiteleri çalışmaları için daha fazla katılımcıya ulaşmalarında ve onları çalışmalarına dahil etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ek olarak, Türk Kızılay ve WFP tarafından yayımlanan raporlarda bu kurumların çalışmaları tasarlama biçimlerinin kar-

şılaştırmalı analizleri içerdiğini gözlemlemek mümkündür. Örneğin, Türk Kızlay (2020) “yerel topluluk” ile “mülteci topluluk” arasında sorulara verilen cevaplar temelinde karşılaştırmalar yapmaktadır. Benzer şekilde, WFP'nin çalışmasında ‘iki turda’ yürütülen ‘pa-nel anket’ kullanması çerçevesinde, zaman zaman iki anketin sonuçlarını karşılaştırmaktadır. Büyük veya küçük örneklemelerle

yürütülen anket metodolojisi çalışmaların çoğunda tercih edilen veri toplama tekniğidir. Sonuç olarak, tüm raporlar sistematik ve bütüncül bir bakış açısıyla analiz edildiğinde, bulgularının farklı ka-tımlıcılardan ve farklı coğrafyalar ile birlikte ölçtükleri farklı konu-lardan gelmesi nedeniyle alandaki genel durumu etkili bir şekilde detaylandırdıkları görülmektedir.

Yayımlayan Kurum	Raporun Başlığı	Kapsadığı Coğrafi Alanlar	Örneklem Özellikleri	Veri Toplama Yöntemleri	Veri Toplama Tarihi	Bulgular
World Food Programme (WFP)	COVID-19 Pandemic in Turkey: An assessment of readiness and impact on Refugees living in-camps	Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Boynuyöğün, Yayladağı, Elbeyli Kampları	6 farklı kamptaki 267 mülteci hanehalkı (1. tur)	Telefon görüşmesi yoluyla anket ve KoboToolbox kullanımı	Nisan 2020-Haziran 2020	- COVID- 19 ile ilgili farkındalık, bilgi ve deneyimler/uygulamalar - Gıda ve hijyen malzemelerine erişim - Geçim kaynakları ve salgınla mücadele yöntemleri
			İlk tura katılan 255 mülteci hanehalkı (2. tur)			
Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği	Pandemide Mülteci İşçi Olmak	İzmir (Konak, Karabağlar, Bornova, Buca)	100 mülteci işçi	Telefon görüşmeleri aracılığıyla anket ve yüz yüze derinlemesine görüşmeler	Ağustos 2020	- İstihdam durumları - Sosyal destek mekanizmalama erişim - Mülteci işçilerin deneyimleri
			6 mülteci işçi, yüz yüze görüşme 68 Erkek & 32 Kadın Suriyeli, Afgan, İranlı ve Afrikalı			

Mixed Migration Centre	Concerns and Confusion: Afghan refugees and migrants in Turkey face COVID-related challenges every day: Afghan voices from Turkey	Ankara, Van, Eskişehir, Konya, Kayseri, İstanbul, Erzurum, Yalova	Yaşlar 34 ile 59 arasında olan 8 erkek & 3 kadın Afgan	Telefon görüşmeleri aracılığıyla derinlemesine görüşmeler	Nisan 2020- Mayıs 2020	- COVID-19 ile ilgili bilgiye erişim - Sağlık hizmetlerine erişim - Destek mekanizmaları - Temel ihtiyaçlara erişim - Yabancı uluşmanlığı - Psikolojik sıkıntılar
	TRCS (Türk Kızılay)	16 Türk Kızılay Toplum Merkezleri- Adana, Ankara, İstanbul Bağcılar, İstanbul Sultanbeyli, Bursa, Hatay, İzmir, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Konya, Mardin, Mersin, Şanlıurfa, Kocaeli	3.840 mülteci katılımcı Odak Grup Çalışmasına katılan 320 mülteci ve yerel halk Yaş aralığı 14-59 %51 Kadın & %48.9 Erkek Türkiyeli 49,3%, Suriyeli 48,1%, Iraklı 1,1%, Afgan 0,5%, İranlı 0,1% & Diğer 0,9%	Karma yöntem: Anket ve odak grupları & KoboToolbox kullanımı	Haziran 2020- Ağustos 2020	- Koronavirüs hakkında bilgi: engeller, erişim, farkındalık - Koronavirüse yönelik tutum - COVID-19'a ilişkin pratikler ve zorluklar
Inter-Agency Coordination, UNHCR	Inter-agency Protection Sector Rapid Needs Assessment Analysis	Marmara, Güneydoğu Anadolu, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri & diğer bölgeler	18 yaşın üzerindeki 1.020 mülteci Suriyeli (774), Iraklı (118), Afgan(72), İranlı (38), other(diger) (18) %50 Kadın, %50 Erkek	Telefon görüşmeleri yoluyla anket & KoboToolbox kullanımı	Haziran 2020	- COVID-19 farkındalığı ve bilgiye erişim - Sağlık hizmetlerine ve eğitime erişim - İş, gelir ve destek - Temel ihtiyaçlara ve hijyen malzemelerine erişim - Koruma ve topluluk endişeleri

**İzmir'de Suriyeli
Mültecilerle
Dayanışma Derneği**

COVID-19 Pandemisi'nde Mülteci
Kadınların Temel Haklarına Erişimine
İlişkin Araştırma Raporu

İzmir

Yaşları 18-60
arasında olan 300
Suriyeli mülteci
%89.9 Kadın
%10.1 Erkek

Yüz yüze anket
& Odak Grup
Çalışması

- COVID-19 pandemi sürecinde farklılıklar
- İş&gelir
- Ulusal destek
- Yerel destek
- Education & refugee children (Eğitim&mülteci çocuklar)
- Access to health services (Sağlık hizmetlerine erişim)

**Dünya Doktorları
Derneği**

Psychosocial Effects of COVID-19 in the
Framework of MHPSS Needs of Syrian
Refugees in Turkey

İstanbul, İzmir,
Antakya

123 Suriyeli
mülteci
% 52 Erkek, %48
Kadın
Yaş aralığı 15-50+
arası

Yarı-
yapılandırılmış
görüşmeler

Mays 2020

- Pandemi sırasında mültecilerin psikososyal iyilik hallerinin ruh sağlığı durumlarına özel olarak odaklanılarak değerlendirilmesi

2. İncelenen Raporların Temel Bulguları

2.1. COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim

Araştırmalardan elde edilen bilgilere göre, mültecilerin COVID-19 hakkında bilgi almak için farklı kanallardan yararlandıklarını söylemek mümkündür. Bu konuyla ilgili genel eğilimler Şekil 1'de gösterilmektedir.

WFP (2020) tarafından yapılan çalışma COVID-19 hakkında yaygın bilgi alma yöntemlerinin %62 oranla 'televizyon' ve %29 oranla 'sosyal medya' olduğunu tespit etmiştir. Bunları % 7 oranla 'tanıdık çevre'(acquaintance) ve % 2 oranla 'resmi kurumlar' takip etmektedir. Ek olarak, analiz ayrıca COVID-19 'semptomları' ve 'önleme mekanizmaları' konusundaki farkındalığı da ölçmektedir. Bu bağlamda, 'ateş' (%96), 'kuru öksürük' (%88) ve 'boğaz ağrısı' (%44) 'en yaygın semptomlar' olarak kişilerde gözlenirken; 'kalabalık ortamlardan uzak durma' (%81), 'maske takma' (%75) ve 'evde kalma'nın (%75) en etkili hastalıktan korunma yöntemleri olduğu tespit edilmiştir (ss.13-14).

Mixed Migration Centre (Verduijn, 2020) COVID-19'un Afgan mülteciler üzerindeki etkisine ilişkin raporunda, mültecilerin tehlikenin farkında olduklarına ve gerekli önlemleri (mesafe, koruma malzemeleri kullanmak dahil) almaya hazır olduklarına dikkat çekilmektedir. Sorunun, koruma malzemelerinin olmaması veya bu malzemeleri satın almak için finansal kaynakların olmamasında yattığı ifade edilmektedir. Bu yüzden, bazı mültecilerin bu malzemeleri kendi başlarına yapmaya istekli olduğu belirtilmiştir. Kayseri'de 10 günde 5000 maskenin yapım faaliyetine gönüllü olarak katılan bir Afgan mülteci buna örnek olarak gösterilmiştir. Çalışmada, bir Afgan doktor insanların hala basit koruma yöntemleri hakkında yeteri kadar bilgili olmadığını ve hala eldivenliyen ağızlarına ve yüzlerine dokunmaya devam ettiklerini belirtmiştir. COVID-19 önlemlerinin en zor kısmının, gelir getirici faaliyetleri zora sokan evde kalma kısıtlaması olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, çalışma Afgan mültecilerin konaklama yerlerinin kalabalık oluşunun

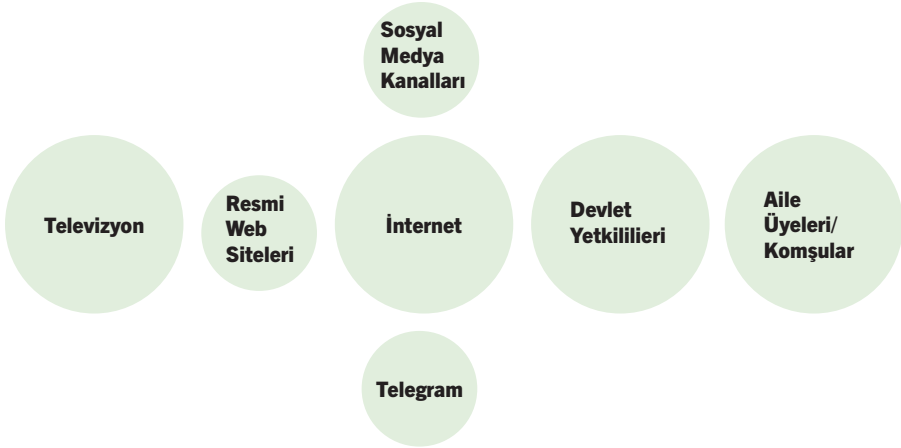
mültecilerin sağlıkları için risk teşkil ettiğinin altını çizmektedir. COVID-19 ile ilgili bilgiler öncelikle Türkçe olarak mevcut olduğundan, Türkçe bilmeyen, ‘okuma yazması olmayan’ veya ‘eğitim eksikliği’ olan kişiler için ana akım medyadan gelen bilgileri anlamamanın zor olduğu çalışmada aktarılmaktadır. Ayrıca WhatsApp, Facebook ve Telegram gibi sosyal medya uygulamalarının gönüllüler ve yerel Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından bilgi kaynağı olarak daha aktif bir şekilde kullanıldığı belirtilmiştir (ss.3-6).

Türk Kızılay (2020), ‘TV’ (%30), ‘Facebook’ (%24,5), ‘Web sitesi’ (%13,3) ve ‘Aile/komşular’ın (%13,2) mülteciler tarafından COVID-19 ile ilgili bilgi almak için en çok kullanılan kanallar olduğunu bildirmektedir (s.20). Ayrıca televizyon (%21,8), ‘Devlet yetkilileri’ (%18,3) ve ‘Facebook’ (%13,7) mülteciler arasında pandemi hakkında bilgi almak için birincil güvenilir kaynaklar olarak ortaya çıkmıştır (s.22). Ek olarak, çalışma katılımcıların COVID-19’a yönelik tutumlarını da ölçmektedir. Bu bağlamda, bazı mülteciler (%28.8) COVID-19’a yakalanmış insanlara yönelik bir ayrımcılığa tanık olmadıklarını belirtirken diğerleri (%8.7) ise tam tersini söylemiştir (s.27). Gerekli önlemlerin alınması konusunda mültecilerin %36,8’i herhangi bir zorluk yaşamadığını belirt-

miş, %6,8’i ise çalışmak için dışarı çıkmak zorunda olduğunu ve %8,1’i temel hijyen malzemelerini edinmekte zorlandıklarını bildirmiştir (s.33).

Inter-Agency Coordination-UNHCR (2020) tarafından elde edilen bulgulara göre, katılımcıların %80’inin ‘COVID-19 hakkında yeteri kadar bilgi sahibi’ olduğu tespit edilmişken, ‘kısmen bilgi sahibi’ olduğunu belirten katılımcıların oranı %16 olarak ifade edilmiştir. Rapora göre, katılımcıların %75’i başlıca ‘COVID-19 semptomlarının en az biri’nden haberdardır. Çalışmada, ‘kaynakların’ veya ‘yöntemlerin’ sayısının artması ve çeşitli paydaşlar tarafından ‘standart ve ortak mesajlaşmanın’ kullanılması sayesinde pandemi hakkında ‘algılanan ve gerçek farkındalık’ düzeyinin yeterince arttığı ifade edilmektedir. Daha da önemlisi, katılımcıların %70’inin ‘doğrudan kendi dillerinde’ ve ‘yeterli çeviriler’ aracılığıyla salgın hakkındaki bilgiye erişebildikleri aktarılmaktadır. Raporda, ana bilgi kaynakları şu şekilde belirtilmektedir: internet ve sosyal medya (%34), TV/gazete (%26), topluluk (%12), resmi web siteleri (%10), SMS (%5) (ss.7-8).

Şekil 1: Mültecilerin COVID- 19'a ilişkin temel bilgi kaynakları

İzmir’de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği’ne (2020) göre mültecilerin COVID-19’a ilişkin bilgi seviyeleri yüksektir (%91.3). Salgınla ilgili bilgi alma araçlarından sosyal medya % 36,6 oranında COVID-19 hakkında birincil bilgi edinme kaynağı olarak tespit edilmiş ve katılımcıların %16,8’i sivil toplum kuruluşları ve dernekleri bilgi alma açısından ana kaynak olarak belirtmiştir. Bu bağlamda çalışma, mültecilerin sosyal medyayı etkin bir biçimde kullanmalarını teknoloji kullanımına uyumlarının bir göstergesi olarak yorumlamaktadır. Benzer şekilde çalışmada, sivil toplum kuruluşlarının mültecilere pandemi hakkında yeterli bilgi sağlamada oynadığı rol dikkate değer görülmüştür (s.20).

DDD (2020) tarafından yayımlanmış rapordaki bulgulara göre, yanıt veren mültecilerin pandemi hakkında birincil bilgi alma araçları ‘sosyal medya’ (%72), ‘TV kanalları’ (menşe ülkeler) (%42),

‘WhatsApp grupları’ (%31), ‘TV kanalları’ (Türkçe) (%29), ‘Sözel bilgiler’ (aile, arkadaşlar vb.) (%21), ‘İnsani Yardım Kuruluşları’’dır (%20). Ayrıca, ankete katılanların %20’si pandemi COVID-19 ile ilgili bilgileri ya ‘yetersiz’ ya da ‘kısmen yeterli’ bulmuştur. Bunlar arasında, raporun da aktardığı gibi, 24 katılımcıdan 11’i COVID-19 hakkında bilgi alma açısından en önemli sorunların ‘nereden bilgi alınacağı konusunda bilgi eksikliği’ ve ‘Türkçe dil eksikliği’ olduğunu belirtirken, 24 kişiden 4’ünün gerekçesi ise gerekli teknik donanımın olmamasıdır (ss.8-10).

2.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Verduijn (2020) çalışmasında iki katılımcının özel ihtiyaç sahibi olanların dahi sağlık sigortasından faydalanamadığını belirttiklerini ifade etmektedir. Katılımcıların yanıtları ışığında, çalışma diğer bir problemin ise pek çok Afgan mültecinin uluslararası koruma başvurularının reddedilmesi ve bunun sonucunda sağlık sigortasından yararlanamamalarından kaynaklandığına işaret etmektedir. Çalışmada Afgan mülteciler arasında COVID-19'a yakalanma durumunda sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim konusundaki bilgi eksikliğinin, testin negatif çıkması durumunda ücretlendirilme korkusu nedeniyle hastaneye müracaat etmemeyi tercih etmelerine neden olduğu belirtilmiştir. Çalışmada diğer korkular “geri gönderme merkezinde karantina altına alınmak” (“aşırı kalabalık koşullarda virüse maruz kalmak”) veya “sınır dışı edilmek” olarak belirtilmiştir (Çalışma mahkeme işlemleri ertelendiği için geri

gönderme merkezinde kalma süresinin bilinmeyen bir süre boyunca uzadığını ifade etmektedir) (ss.4-5).

Inter-Agency Coordination-UNCHR (2020) sağlık hizmetlerinin pandemi sürecinde erişilmesi en zor hizmet olduğunu tespit etmiştir. Bu konuda en çok etkilenenlerin Afganlar (%44) ve İranlılar (%56) olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, dışarı çıkma korkusu sebebiyle sağlık hizmetine başvurmayan katılımcıların oranı %29’dur. Katılımcıların %49’unun salgın süresince sağlık hizmetlerine başvurma girişimlerinin olduğu tespit edilmişken, bu katılımcıların %75’inin bu hizmetlerden yararlandığı belirtilmektedir. Çalışmada, ‘COVID-19 ile ilgili olmayan hizmetlerin önceliklerinin kaldırılması’ ve ‘sağlık sigortasının sonlandırılması’ bazı katılımcıların sağlık hizmetlerine erişememe sebebi olarak not edilmiştir. Rapor Afgan mültecilerin diğer mültecilere kıyasla ‘sağlık sigortasının sonlandırılma-

ısı' sorunundan daha fazla etkilendiğini vurgulamaktadır. Rapora göre, kadın katılımcıların %38'inin 'cinsel sağlık ve üreme sağlığı' hizmetlerine erişimde zorluk yaşadığı tespit edilmiştir ve bu hizmetlere erişim ihtiyacı duymayan veya bu hizmetlere ulaşamayan katılımcılar da mevcuttur (ss. 9-10).

Salgın sırasında mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi ile ilgili olarak, İzmir'de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (2020) tarafından yayımlanan rapora göre katılımcıların % 20.3'ü sağlık hizmetlerinden memnun kalırken % 69.7'si ise bu hizmetlerden memnun kalmadıklarını ifade etmiştir. Dahası, rapordaki katılımcıların % 70'i sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte, COVID-19 önlemleri

hakkında yeterli bilgi aldıklarını düşünen katılımcılar, toplam katılımcıların %71,3'ünü oluşturmuştur. Ancak, katılımcı mültecilerin çoğunluğu (%76) sağlık alanında 'yeterince desteklenmediğini' belirtmiştir (ss.31-32).

DDD'nin (2020) raporuna göre, katılımcıların %25'inin COVID-19 nedeniyle hasta olmaktan korktukları için sağlık kuruluşlarına gitmekte tereddüt ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, rapor katılımcıların %15'inin taleplerinin reddedilmesi nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşadığını belirtmektedir. %10'unun özel sağlık kuruluşlarından yararlanma şansına sahip olduğu belirlenirken, katılımcıların %40'ının sağlık hizmeti almasına gerek duymadığı belirtilmiştir (s.10).

2.3. Uzaktan Eğitime Erişim

Inter-Agency Coordination (2020) tarafından elde edilen bulgulara göre, çocuğu olan katılımcıların %51'inin çocuklarının tamamının okula kayıtlı olduğu ve okula devam ettiği ve %13'ünün ise eğitim gören en az bir çocuğu olduğu tespit edilmiştir. Rapor, Iraklılar'ın en yüksek okula kayıt seviyesi" ne sahip olduğunu belirtmektedir (56%). Uzaktan eğitimin başlamasından sonra çocuğu olan katılımcıların %79'unun uzaktan eğitim konusunda bir zorluk yaşamadığı raporda ifade edilmektedir. Çevrim içi eğitime katılanların en yüksek oranını Iraklılar oluştururken, çevrim içi eğitime katılmayanlar arasında Afganlar (%29) ve Suriyeliler (%19) öne çıkmaktadır. Rapor, uzaktan eğitime

erişimin önündeki başlıca engeller internetin olmaması (%22), ekipman eksikliği (%17), dil engeli (%13), TV ve TV bağlantısının olmaması olduğunun altını çizmektedir (%12). İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da ekipman eksikliği daha fazla gözlemlenirken, Afganlar ve İranlılar'ın çevrim içi bilgiye erişim konusunda daha fazla bilgi eksikliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Çevrim içi eğitime devam eden yararlanıcıların oranının da kısmen hanenin sosyo-ekonomik durumuyla ilgili olabileceği raporda belirtilmektedir (ss.10-11).

İzmir'de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği'ne göre katılımcıların % 77'sinin

okul çağında çocukları olmasına rağmen, mülteci katılımcıların çocuklarının sadece % 15'i uzaktan eğitime erişebilmiştir. Raporda, çevrim içi eğitime erişememe nedenleri arasında öne çıkan nedenler %35,9 ile 'internet erişimi eksikliği', %26,4 ile 'bilgi eksikliği' ve %19 ile 'teknolojik donanım eksikliği' olarak sıralanmıştır. Raporda ayrıca, mülteci ailelerin kız ve erkek çocukları ayrı ayrı ele alınarak ailelerin çevrim içi eğitim için uygun bir ortamı ne ölçüde oluşturabildikleri analiz edilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, erkek çocuğu olan katılımcıların %61'inin uzak-

tan eğitim için 'uygun koşulları' oluşturmadığına işaret etmiştir. Kız çocuğu olan katılımcılarda bu oran %53,5'e düşmüştür ve bu oran içinde %33,7 çevrim içi eğitim için uygun koşulları 'kısmen' oluşturabildiklerini belirtmiştir (ss. 27-30).

DDD'ye (2020) göre okul çağında çocuğu olan 88 katılımcının %27'sinin çevrim içi eğitimden yararlanamadığı tespit edilmiştir. Bu zorluğun temel nedenleri arasında teknolojik donanımın olmayışı ile birlikte 'teknik yönlendirme' eksikliği ön plana çıkmaktadır (s.10).

2.4. Geçim Kaynakları

WFP'nin raporuna (2020) göre, daha önce kamp dışında istihdam edilen katılımcıların %68'i pandemi sırasında ya maaşlarında kesinti yaşamış ya da işsiz kalmıştır. Ayrıca raporda, katılımcıların %46'sının kazançlarının en büyük bileşenini WFP tarafından sağlanan maddi yardımın (100 TL) oluşturduğu vurgulanmaktadır (s.24). Buna göre, mültecilerin pandeminin yol açtığı sosyo-ekonomik zorluklara verdikleri tepkiler, 'borç almak' (%45), 'tasarruflarını harcamak' (%29), 'hanehalkı varlıklarını satmak' (%20) ve 'krediyle gıda satın almak' tan oluşmuştur (%18) (s.27).

Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği (2020) tarafından yapılan anket çalışması, özellikle COVID-19'un İzmir'de yaşayan mülteci işçiler üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri üzerinde durmuştur. Katılımcıların mesleklerinin sektörel dağılımına göre, 100 katılımcıdan 37'sinin

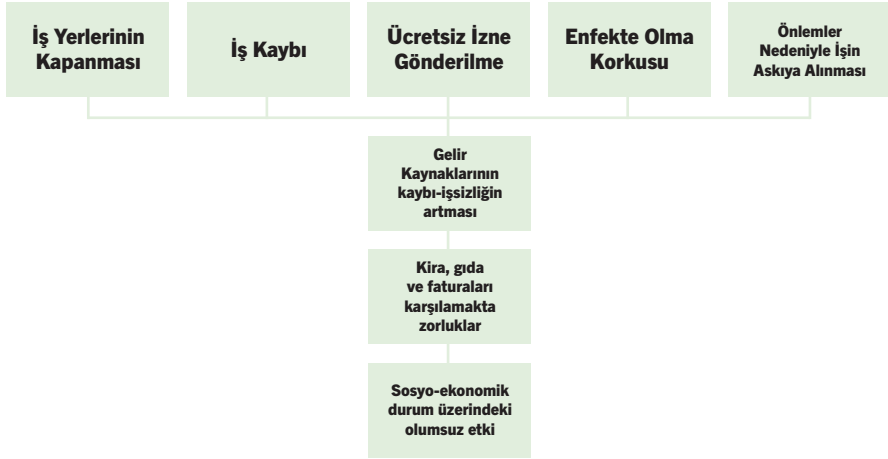
tekstil sektöründe, 13'ünün küçük sanayi imalathalarında, 15'inin fabrikalarda, 8'inin hizmet sektöründe, 21'nin inşaat sektöründe ve geri dönüştürülebilir atıkların toplanmasında ise 6 kişinin istihdam edildiği belirtilmiştir. Katılımcıların istihdam açısından %5'i kayıtlı iken, %95'i istihdam yönünden kayıtsız durumdadır. Araştırmaya göre mülteci işçilerin % 83'ünün işini kaybettiği (ücretsiz izin dahil), % 9'unun yarı zamanlı çalışmayı sürdürdüğü ve genellikle 'geri dönüştürülebilir atıkların' toplanmasında çalışan % 8'inin istihdamını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, 100 katılımcıdan 83'ünün 'tamamen' gelir kaynağını kaybettiği, 13 katılımcının gelir düzeyinde düşüş yaşadığı ve 4 katılımcının pandemi nedeniyle gelir düzeyinde herhangi bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. Pandemi döneminde kira, gıda, fatura gibi ödemelerle ilgili olarak, araştırmada, 83 kişinin kirasını ödemekte güçlük çektiği, 91 kişinin gıda

masraflarını karşılamakta zorlandığı, 77 kişinin ise pandeminin ödemelerini etkilediğini ifade ettikleri belirtilmiştir.

Verduijn (2020) tarafından hazırlanan çalışmada yardım alabilen katılımcılar için bu desteklerin ‘yerel ve küçük ölçekli’ kaldığı belirtilmektedir. Afgan mültecilerin

endişelerinin ise virüsten ziyade ailelerini nasıl geçindirecekleri olduğu çalışmada aktarılmaktadır. Çalışma kırsal alanlardaki istihdam dışında çoğu Afgan mültecinin geçim kaynaklarından yoksun kaldığını belirtmektedir (ss.5-6).

Şekil 2: Pandemi sürecinde mültecilerin karşılaştığı sosyo ekonomik problemler

Inter-Agency Coordination (2020) tarafından hazırlanan rapora göre COVID-19 pandemisinden sonra, katılımcıların %84'ünün istihdam durumlarında olumsuzluklar yaşanmış ve İranlılar bu sorunlardan en çok etkilenen katılımcılar olarak tespit edilmiştir. Raporda iş kaybetmenin başlıca nedenleri arasında ‘iş yerlerinin kapanması’ (%29), ‘iş kaybı’ (%14), ‘ücretsiz izne ayrılma’ (%10), ‘bulaşma korkusu’ (%14), resmi tedbirler nedeniyle

işlerin durdurulması (%23) ve diğer nedenler yer almaktadır. Çalışma, mültecilerin çoğunluğunun insani yardımlara bağlı olduğunu ve bu yardımların katılımcıların gelirlerinin %34'ünü oluşturduğunun altını çizmektedir. ‘İstihdam’ (%30), ‘kişisel tasarruflar’ (%11) ve ‘topluluk desteği’ (%10) çalışmada diğer gelir kaynakları olarak belirtilmektedir. Rapor ‘insani yardım’ın Afganlar için, ‘topluluk desteği’nin Iraklılar için ve ‘bireysel tasarruf-

lar”ın Suriyeliler için ana gelir kaynağı olduğunu tespit etmiştir. Katılımcıların %52’sinin kamu kurumları, yerel makamlar, uluslararası STK’lar ve BM kurumları tarafından yapılan yardımlardan (SUY-Sosyal Uyum Yardımı Programı, ŞEY- Şartlı Eğitim Yardımı Programı, nakit) faydalandığı tespit edilmiştir. Ülke çapında ana yardım kaynağı SUY ve ŞEY olarak kalırken, bölge bazında kaynaklar şu şekildedir: Güneydoğu Anadolu bölgesinde STK’lar, Ege bölgesinde belediyeler, Marmara bölgesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve İç Anadolu’da UNHCR (ss.12-14).

İzmir’de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (2020) tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %51,4 oranında ana gelir kaynağını ‘geçici işler’ in oluşturduğu, bunu %13.9 ile ‘ücretli sürekli iş’ in takip ettiği belirtilmiştir. Buna ek olarak, rapor mültecilerin % 9.5’inin temel olarak devlet desteğine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Salgın sürecinde katılımcıların %69.4’ünün ‘günlük işlerde’ çalışabildiği, % 7.3’ünün ise ‘düzenli işler’ de çalıştığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, katılımcıların %84,5’i tarafından bildirilen işsizliğin yanı sıra çalışan insan oranında pandemi ile birlikte %65,2’den %18,5’e ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Rapor katılım-

cıların %32,9’unun ‘iş bulamadığına’ ve %34,6’sının pandemi nedeniyle ‘iş yerlerinin kapatıldığına’ dikkat çekmektedir. Salgın sürecinde çalışabilen katılımcıların ise (%83) aynı zamanda maaşlarında kesintiler ile karşılaştığından bahsedilmiştir. (ss.17-18)

DDD (2020), katılımcıların %89’unun gelir kaynaklarının pandemi nedeniyle bozulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, raporun bulguları ışığında, devlet ve STK’lar tarafından sağlanan desteklerin, bazı katılımcı mültecilerin (109 katılımcıdan 52’si) temel geçim kaynaklarının bileşenlerini oluşturduğunu söylemek mümkündür (ss.10-11).

2.5. Temel İhtiyaçlara Erişim

Mültecilerin temel ihtiyaçlarını giderdikleri marketlerin durumları açısından, WFP'ye (2020) göre insanlar (%50) normal zamanlara göre marketlerde alışveriş yapan daha fazla insanın olduğunu düşünmüşlerdir. WFP, pandemi krizine yanıt vermenin bir yolu olarak katılımcıların bir kısmının ürünleri "stoklamayı" tercih ettiğini, diğerlerinin ise normal alışveriş tarzlarını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcıların %16'sı maddi imkanları daha iyi olsaydı ilerisi için daha fazla ürün alacaklarını belirtmiştir. (s.18).

Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği (2020) tarafından hazırlanan rapora göre, mülteci işçilerin % 77'si 'yerel yönetimler' veya 'insani yardım dernekleri' tarafından sağlanan gıda ve hijyen yardımlardan faydalanamamıştır. Ek olarak, raporda katılımcı mültecilerin kamu kurumları tarafından T.C. vatandaşlarına sağlanan mali destekten faydalanamadıkları da belirtilmiştir.

Verduijn (2020) tarafından hazırlanan çalışmada Afganlar'ın Türkiye'ye COVID-19 virüsü taşıdığı gibi söylentiler nedeniyle Afgan mültecilere yönelik ayrımcılık vakaları yaşandığına dikkat çekilmiştir. Afganların alışveriş yaptıkları sırada COVID-19 taşıyıcısı olmakla suçlanmaları çalışmada örnek olarak verilmiştir.(s.6).

Inter-Agency Coordination-UNCHR (2020) bulgularına göre, katılımcıların çoğu için (66%) pandeminin ortaya çıkmasından sonra hizmetlere erişimde cid-

di zorluklar yaşanmamıştır. Afganların %57'sinin ve İranlıların %50'sinin 'İç Anadolu & Diğer' ve Ege bölgelerindeki temel hizmetlere erişimde sorunlar yaşadığı ifade edilmiştir. Rapor özellikle Afganlar için sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, 'İl Göç İdaresi Müdürlüğü-veri güncellemeleri' başlıklarının problemleri olduğunu ve İranlılar'ın PTT ve bankalara erişimlerinde problem yaşadıklarını ifade etmektedir. Ayrıca raporda katılımcıların %88'inin aylık giderlerini ve temel ev ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıkları tespit edilmiş ve katılımcıların yarısının hiçbir yardım/destek almadığı belirtilmiştir. Bu anlamda, Afganlar ve Iraklılar'ın sosyo-ekonomik olarak en hassas grupları oluşturduğu raporda ifade edilmiştir. Rapor ayrıca aylık masrafların karşılanmasında hanehalkı gelirinin kadın veya erkek tarafından kazanılması arasında farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, gelir sağlayanın kadın olduğu hanelerin gelir sağlayanın erkek olduğu hanelere göre aylık masrafları karşılamada daha fazla zorlandığı raporda tespit edilmiştir (sırasıyla %53 ve %43). Raporda en çok gözlemlenen başa çıkma mekanizmalarının borç para almak, temel gıda harcamalarını azaltmak ve hane halkı tasarruflarını harcamak olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, çalışma hijyen ürünlerine erişemeyen katılımcıların oranının % 54 olduğunu ve bu durumdan en çok etkilenenin Afganlar ve İranlılar olduğunun altını çizmektedir. Hijyen malzemeleri arasında ulaşılması/alınması en zor olanların el dezenfektan-

ları (%84), alkol bazlı ürünler (%77) ve maskeler (%50) olduğu raporda belirtilmektedir. Bu ürünlere erişememedeki en yaygın etmenler olarak yüksek fiyat, ardından ürünü mağazalarda bulamama ve düşük ürün kalitesi sayılmıştır (ss.9-15).

Mültecilerin temel gıdalara erişimi açısından, İzmir’de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (2020) katılımcıların % 75’inin ‘temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını’ tespit etmiştir. Yaklaşık olarak % 80’i ise sebze ve meyvelere erişmekte zorluk yaşamıştır. Benzer şekilde, katılım-

cıların büyük çoğunluğunun kırmızı/beyaz et ve süt ürünlerini tüketiminde sıkıntılar yaşadığı belirtilmiştir. Diğer yandan, rapor tarafından verilen bilgilere göre mülteciler aynı zamanda hijyen ve temizlik malzemelerine ulaşmakta da sıkıntı çekmiştir. Bu bağlamda katılımcıların% 58.3’nün yeterli gerekli temizlik malzemesi alabilmek konusunda maddi sıkıntı çektikleri tespit edilmiştir. Yine de araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun (%68) hijyen ve temizlik malzemelerini kullanmaya çalıştığı gözlemlenmiştir (s.22).

2.6. Koruma

WFP (2020) tarafından yapılan çalışmada, ileri yaşıta üye bulunduran (60 yaş ve üzeri) ailelerin toplam katılımcıların %10’unu oluşturduğu belirtilmektedir. Ayrıca, katılımcıların %24’ünün ‘kalp damar hastalığı’, ‘solunum yolu hastalığı’ veya ‘şeker hastalığı’ gibi kronik hastalığı olan en az bir üyeye’ sahip olduğu tespit edilmiştir. (s.2). Raporda ayrıca, anketin gerçekleştirilmesinden iki hafta önce 8 kişinin COVID-19 belirtileri gösterdiği belirtilmiştir. Hastaneye başvuran kişi sayısı 7 iken, 4 kişiye test uygulanmıştır ve 1 kişi hastanede tedavi görme ihtimali nedeniyle hastaneye gitmemeyi tercih etmiştir (s.9). Raporda, insanların aynı zamanda korku, endişe ve stres yaşadığı da belirtilmiştir. Başlıca stres kaynakları olarak, ‘hastalık ve enfeksiyon korkusu’, ‘iş kaybetme veya gelir azalması’, ‘sınırlı hareket özgürlüğü’ ve ‘enfekte olmaktan kaçınmak’ sıralanmıştır (p.11). Ayrıca

raporda, kadınların ve erkeklerin kaygıyı yaşama biçimlerinin farklılaştığı belirtilmektedir. Kadınların kaygılarının daha çok COVID-19 virüsü ile ilgili olduğu belirtilirken, erkeklerin ‘iş kaybetme korkusu’ gibi ekonomik korkular yaşadığı ifade edilmiştir (s.11).

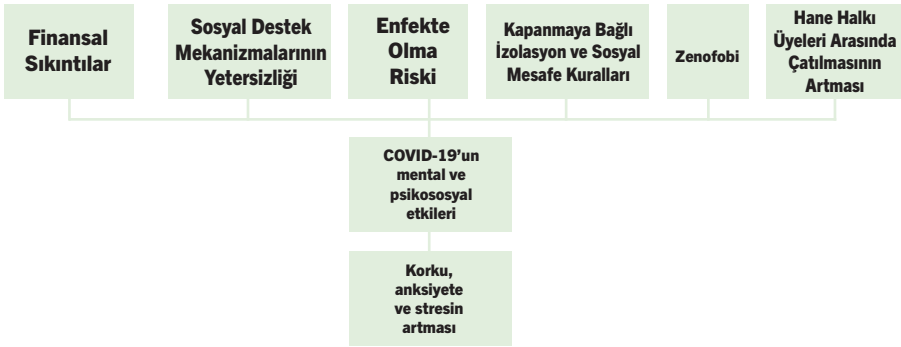
Verduijn’e (2020) göre COVID-19’la birlikte bedensel ve mental problemlerde katılımcılar arasında bir artış yaşanmıştır. Özellikle sığınma başvuru süreçlerinin iptalinden dolayı ‘belirsizlik’ mental sağlık sorunlarının önemli bir kaynağı olarak not edilmiş ve bazı katılımcıların ülkelerine geri dönmeyi düşündüğü fakat salgından kaynaklı Türkiye’deki seyahat kısıtlamaları nedeniyle bunu gerçekleştiremedikleri ifade edilmiştir (p.7)

Mülteciler arasında pandeminin neden olduğu korku veya endişe kaynakları

açısından, Türk Kızılay (2020), stresin en önemli nedeninin hastalanma riski (%33,2) olduğunu ifade ederken, ‘ev kirasını ödeme/faturalar’ (%9.4), ‘COVID-19 sebebiyle işsiz kalınması’ (%9.0) gibi sosyo-ekonomik korkular ve kaygıların da ikinci sırada etkili olduğu-

nu belirtmektedir. Bu oranlar ‘ev sahibi halk’ verilerine göre daha yüksektir. Son olarak, mültecilerin yaşamlarını etkileyen bir diğer önemli faktör olarak hastanede tedavi görme korkusu (% 7.7) gözlenmiştir (s. 29).

Şekil 3: Pandemi sürecinde mültecilerin ruh sağlıklarına etki eden temel faktörler

Inter-Agency Coordination (2020) bulgularına göre, katılımcıların %63'ü tarafından ifade edilen ‘toplulukta artan stres düzeyi’ (%38), ‘hane halkı üyeleri arasında uyuşmazlık’ (%13) gibi koruma ile ilgili başlıklar mevcuttur. Raporda Marmara ve ‘İç Anadolu ve Diğer’ bölgeleri koruma ile ilgili sorunların daha fazla gözlemlendiği alanlar olarak belirtilmiştir. Rapor Afgan ve İranlı katılımcıların ‘stres’, ‘yabancı düşmanlığı’ ve ‘evsizlik’ sorunlarıyla karşılaştıklarını ifade etmektedir. Ayrıca, rapor katılımcıların %43'ünün ‘hanelerinde artan stres’ yaşadığını ve bu sorunu ‘kısmen’ yaşadığını bildiren katılımcıların oranının %14 olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte katılım-

cıların %20'sinin stres konusunda ek bir desteğe ihtiyaç duymadığı belirtilmiştir. Çalışma belirtmektedir ki aile içi şiddette artış tahminlerinin aksine katılımcıların sadece %3'ü ‘artan ev içi şiddet’ den bahsetmiş ve bu durum Güneydoğu’da ve Suriyeli topluluklarda daha sık olarak gözlemlenmiştir. Çalışmaya göre katılımcıların koruma ile ilgili durumlarda başvurdukları çeşitli kanallar mevcuttur. Bunlar ‘polisi aramak’ (%38), ‘aile üyeleri’, BM kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Raporda ayrıca erkeklerin genellikle yardım almak için polisi aramayı tercih ettikleri belirtilirken (%42) kadınların yardım için aile üyelerini tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ek olarak, raporda

katılımcıların koruma ile ilgili durumlar-
da yardım alırken BM kuruluşları ve sivil
toplum kuruluşlarını önceliklendirmeye-
nin altı çizilmektedir (%10). Son olarak,
rapor koruma ile ilgili başlıklarda destek
alınımında sivil toplum kuruluşları ile kar-
şılaştırıldığında (%32) BM kuruluşlarının
Afganlar ve İranlılar tarafından daha çok
tercih edildiğini (%45), BM kuruluşlarını
tercih eden Suriyeli katılımcıların oranı-
nın %3 olduğunu ve katılımcıların %10'u
açısından koruma ile ilgili başlıklarda
yardım alımına gerek duyulmadığını be-
lirtmektedir (ss.16-18).

Dünya Doktorları Derneği (2020)
COVID-19 salgınının mülteciler üzerin-
deki psikososyal etkilerine dair detaylı

veriler sunmaktadır. Bu bağlamda, rapo-
ra göre pandemi nedeniyle mültecilerin
en çok etkilendikleri konuyu 'ruh sağ-
lığı' (%64) oluşturmaktadır. Ek olarak,
katılımcıların %62'si, pandemi koşulla-
rından olumsuz etkilenen diğer alanlar
arasında 'günlük rutin' (%62), 'sosyal
hayat' (%61) ve 'beden sağlığı'nı (%15)
saymıştır (s.13). Aynı zamanda rapor, ka-
dınların ruh sağlıklarında salgının olum-
suz etkilerini erkeklere kıyasla daha fazla
deneyimlediğini ortaya koymaktadır (sı-
rasıyla %75 ve %55). Ayrıca, sıklıkla göz-
lemlenen ruh sağlığı sorunları arasında
'bunalma hissi' (%30), 'yorgun çocuklar'
(%24), 'bulaşma korkusu' (%19) ve 'ge-
nel sıkıntı' (%14) öne çıkmaktadır (s.19).

Sonuç

Analiz edilmiş raporların ana bulguları ışığında, aşağıda belirtilen yorumlar yapılabilir:

- Mülteciler pandemi nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşsalar da sosyal medya, televizyon, devlet kurumları ve diğer iletişim araçları aracılığıyla COVID-19 ile ilgili bilgilere erişebilmektedir. Salgınla ilgili bilgiye erişim, diğer sorunlarla karşılaştırıldığında çeşitli zorluklara rağmen mülteciler için daha az sorunludur. Bununla bağlantılı olarak, mültecilerin COVID-19 hakkında gerekli bilgileri anlamalarını kolaylaştıran kendi dillerindeki bilgi kaynaklarından da yararlandıklarını belirtmek önemlidir.
- Pandemi döneminde sağlık hizmetlerine erişim, mülteciler için en önemli konulardan biridir. Raporların gösterdiği gibi, bazı mülteciler sağlık hizmetlerine erişebilseler de mültecilerin bu alanda karşılaştıkları zorluklar devam etmektedir. Bu bağlamda, ilk Sistematik Derleme raporumuzla karşılaştırıldığında mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda önemli bir ilerleme gerçekleşmediği söylenebilir. Mültecilerin büyük çoğunluğunun sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşaması nedeniyle bu konu mülteciler için önemlidir (bkz. SGDD Göç Akademisi, 2020).
- Teknik donanım eksikliği, internet eksikliği ve dil engeli sebebiyle mülteci çocuklar için uzaktan eğitime erişim en zorlayıcı başlık olarak görünmektedir. İlk Sistematik Derleme raporumuza paralel bir biçimde, uzaktan eğitime erişim zorluğunun mülteci çocuklar için salgının en ciddi etkilerinden olmaya devam ettiğini söylemek mümkündür.
- İncelenen bulgular ışığında salgının sebep olduğu sosyo-ekonomik sorunlar mülteciler için birincil öncelik olarak görünmektedir. İşsizlik COVID-19 salgının sık gözlenen bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Analiz edilen bütün raporların bulguları açık bir biçimde ifade etmektedir ki mülteciler salgının olumsuz ekonomik etkilerine maruz kalma açısından toplumdaki en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Bu sebeple, borç alma ve tasarrufları harcama gibi çeşitli mücadele yöntemlerinin benimsendiği gözlemlenmektedir.
- Raporlar gıda ve hijyen ürünlerine erişim sorunlarının gözlemlenmeye devam ettiğini ifade etmektedir.
- Koruma ile ilgili konularla alakalı olarak, raporlar mülteciler arasında artan oranda stres ve kaygı gözlemlenmektedir. Raporlarda bu problemlerin bazılarının salgının yaratmış olduğu sosyo-ekonomik belirsizliklerden, diğer problemlerin ise COVID-19 temelli sağlık kaygılarından kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca, DDD (2020) ruh sağlığı sorunlarının kadınları erkeklere kıyasla daha fazla etkilediğini tespit etmiştir.

Bu bağlamda, mültecilerin özellikle psikolojik durumlarına odaklanan daha fazla çalışmanın düzenli bir biçimde yürütülmesine devam edilmelidir. DDD (2020) tarafından yayımlanan rapor bu anlamda en detaylı açıklamalardan birini oluşturmaktadır.

İncelenen raporların metodolojileri ve sonraki araştırmalara fikir vermesi açısından aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Pandemi süresince saha çalışmalarının yürütülmesine devam etmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda, zaman serisi analizleri (time-series analyses) karşılaştırmalı anlamlı analizler sağlamada avantaja sahiptir. Türkiye genelinde ofisleri veya temsilcilikleri bulunan kuruluşlar çalışmalarının örneklemelerini biçimlendirmek için mültecilere ulaşmakta görece daha avantajlıdır.
- Pandemi koşulları altında mültecilere ulaşmak, özellikle anket çalışmaları için, zorlayıcı olabilir. Görece yüksek sayıda katılımcı ile gerçekleştirilen anket çalışmaları konu ile alakalı genel eğilimler ve örüntüler sunabilse de çalışmalara katılacak gönüllüler bulmakta zorluk yaşandığı takdirde mülakat ve odak grup gibi nitel araştırma teknikleri konuya dair detaylı bilgi edinmek için tercih edilebilir. Yine de, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma metodoloji en etkili yöntem olarak görünmektedir. Bu raporda da gösterildiği üzere bazı çalışmalar nitel ve nicel analizleri birleştirmiştir. Salgın belirli ölçüde sahadaki fiziksel görünürlüğü sınırlandırırsa da telefon, çevrim içi anket gibi yöntemler daha sık biçimde sonraki çalışmalara entegre edilmelidir. COVID-19'un mülteciler üzerindeki yoğun ve güçlü etkisi her alanda eldeki imkanlar dahilinde düzenli olarak ölçülmelidir.
- Sadece mülteci çocuklara odaklanan çalışmaların tasarlanması sonraki araştırmalar için oldukça önemlidir. İncelenen raporlarda zaman zaman mülteci çocukların uzak-tan eğitime erişim sorunlarına değinilse de tüm raporlar mülteci çocukların pandemi süresince karşılaştığı sorunlara doğrudan odaklanmamaktadır. Bu bağlamda, COVID-19'un mülteci çocuklar üzerindeki etkilerine dair detaylı analizler sonraki çalışmalar için gereklidir.
- Bazı raporların gösterdiği üzere mülteci nüfus arasında salgından kaynaklı psikolojik sağlık problemleri görülmektedir. Bu sebeple ileride gerçekleştirilecek araştırmalar ve saha çalışmaları tasarlanırken bu konuya özel bir önem verilmelidir. Ek olarak, daha spesifik psikolojik sorunlara ve mültecilerin bu sorunlarla baş etme yöntemlerine odaklanan çalışmalar saha çalışmalarını tasarlamak açısından diğer bir anlamlı alternatif olabilir.

Kaynakça

Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği. (2020). *Pandemide Mülteci Olmak. Deri Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği*. Mart 2021 tarihinde https://deritekstilkunduraiscileridernegi.files.wordpress.com/2020/09/pandemi_multeci_isci_olmak_rapor.pdf adresinden erişilmiştir.

Dünya Doktorları Derneği. (2020). *Situation Analysis Report: Psychosocial Effects of COVID-19 in the Framework of MHPSS Needs of Syrian Refugees in Turkey April-May 2020*. Mart 2021 tarihinde https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Psychosocial_Effects_COVID-19_Needs_Assessment-3.pdf adresinden erişilmiştir.

Inter Agency Coordination. (2020). *Inter Agency Protection Sector Rapid Needs Assessment Analysis June 2020*. Inter Agency Coordination. Mart 2021 tarihinde <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Inter-Agency%20Protection%20Sector%20Rapid%20Needs%20Assessment%20Analysis.pdf> adresinden erişilmiştir.

İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği. (2020). *COVID-19 Pandemisi'nde Mülteci Kadınların Temel Haklara Erişimine İlişkin Araştırma Raporu*. İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği. Mart 2021 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-11/covid-19-pandemisinde-multeci-kadınların-temel-haklara-erisimine-iliskin-arastirma-raporu.pdf> adresinden erişilmiştir.

SGDD Göç Akademisi. (2020). *COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistemik Bir Derleme: Nisan-Haziran 2020*. SGDD-ASAM.

Sköld, N. (2021). *UNHCR calls for inclusion of refugees in vaccination plans*. UNHCR Nordic and Baltic Countries. <https://www.unhcr.org/neu/51787-unhcr-calls-for-inclusion-of-refugees-in-vaccination-plans.html#:~:text=As%20COVID%2D19%20vaccines%20start,included%20in%20national%20vaccination%20strategies> adresinden erişilmiştir.

Turkish Red Crescent Society. (2020). *Knowledge, Attitudes and Practices (KAP) Assessment on COVID-19 September 2020*. TRCS. Mart 2021 tarihinde https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/20201009-KAPReport_FINAL.pdf adresinden erişilmiştir.

Verduijn, S. (2020). *Concerns and Confusion: Afghan Refugees and Migrants in Turkey Face COVID-related Challenges Every Day*: Mixed Migration Centre. Mart 2021 tarihinde https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2020/07/126_briefing_paper_concerns_and_confusion.pdf adresinden erişilmiştir.

WHO. (2021). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. World Health Organization Erişim adresi <https://covid19.who.int/>

World Food Programme. (2020). *COVID-19 Pandemic in Turkey: An assessment of readiness and impact on Refugees living in-camps*. WFP Turkey Country Office. Erişim adresi <https://www.wfp.org/publications/august-2020-covid-19-pandemic-turkey-assessment-readiness-and-impact-refugees-living>

